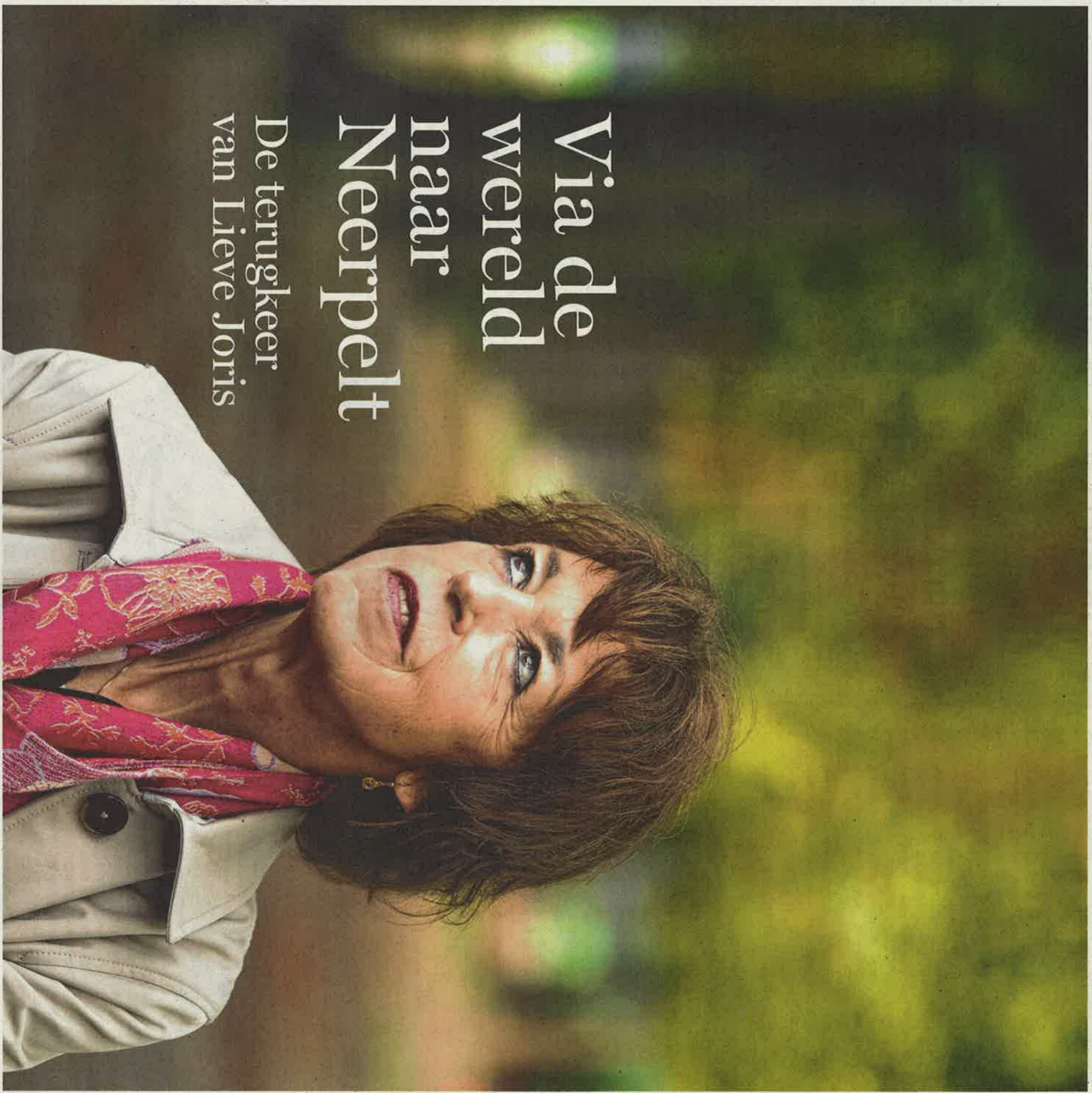

DE STANDAARD DER LETTEN

VRIDAG 21 SEPTEMBER 2018
NR 3461

ds De
Standaard

Via de wereld naar Neerpelt

De terugkeer
van Lieve Joris

POLITIEK

Bob Woodward
over de ramp
genaamd
Donald Trump

L14

INTERVIEW

Michael
Ondaatje:
schrijven is meer
dan een hobby

L12

HET EINDE

Daniel
Mendelsohn
heeft zijn graf al
gereserveerd

L16

'IK BEN VAN IEDERREEN IN MIJN FAMILIE NOOG MEER GAAN HOUDEN'

Lieve Joris maakte de omweg van de wereld en keerde dan terug naar Neerpelt, waar haar wieg stond. Ze kent de plaats voor het eerst.

JELLE VAN RIET

Vooraf

In *Terug naar Neerpelt* vallen we Lieve Joris' familiegeschiedenis binnen op het moment dat haar oudere broer Fonny op de intensive care ligt: hij is tegen een boom gereden onder invloed van drugs. Dat incident, zo blijkt snel, is het zoveelste in een leven met één richting: van kwaad naar erger. Van jeugdige pestertijen naar pure agressie. Van hasi naar, uiteindelijk, in 1998 een overdosis. Joris reconstrueert niet alleen de laatste zes gruwelijke jaren na Fonny's ongeluk, maar schrijft ook terug in de tijd. Tastend naar verklaringen voor zijn tragische leven voert ze ook grootouders, ouders en de andere kinderen ten tonele. Stilaan licht het hele kroostrijke gezin op – inclusief Lieve Joris zelf, de vijfde in de rij van negen. *Terug naar Neerpelt* is ook een zelfportret dat laat zien hoe Joris de exit uit naar Limburgse dorp heeft gevonden en hoe zij haar plek in de wereld heeft ver-

In 2015 zag Lieve Joris in een, Syrisch vluchtelingenkamp in Libanon – ze was zoals steeds nadat ze een boek heeft afgerond een ommevang aan het maken langs haar *extended family* – een jongefte met down, springerig doordat hij aldoor tjesles kreeg toegestopt van passanten, maar voortuig enigszins verwaarloosd. *Been there, done that*, besefte ze. Er was een ander verhaal dat aan haar trok:

haar eigen gevoelige familiegeschiedenis. Of ook ik uit een woelig gezin kon, vraagt ze. Hoe zit het met mijn broer, is het ingewikkeld en hoe diep was ik toen de dood uit ons nest kwam rovent? Nog voor ik een ober naar ons tafeltje kan lokken, besef ik al waarom *Liberation* Lieve Joris ooit een van de beste journaalisten ter wereld heeft genoemd. Ze is buitensporig geïnteresseerd, genereus en onmiddellijk nabij. Ze wil niet zomaar het naadje van de kous weten, zij wil voelen wie er voor haar zit en is bereid zich er zelf ook voluit in te smijten. Daarom dus hebben zoveel mensen over de hele wereld de deur van hun huis, hun leven en hun hart voor haar geopend. Daarom ook zijn haar boeken wat ze zijf: ijzersterke literaire non-fictie waar bloed door stroomt.

Zodra we bediend zijn – we zitten in de Scoutstrally nabij het kanaal, op een boogschuit van Joris' ouderlijk huis – draai ik het interview in de juiste richting. Had ze de erosie door de tijd nodig om *Terug naar Neerpelt* te kunnen schrijven? Moesten eerst haar ouders overlijden? 'Ik besef allang dat mijn blik op de wereld is gevormd door waar mijn wieg stond, maar verder hoopte ik er altijd omheen te kunnen reizen.' Al op haar negentiende verruilde Joris, aangegaagd door de tijdgeest, Neerpelt voor de we-

reld. Ze werd au pair in Washington D.C., het voorspel van wat een leven zou worden van altijd onderweg. Joris ging reizen, verdiepte zich in het leven van de mensen die ze onderweg ontmoette en schreef hun verhalen neer, eerst in journaalstiecke stukken, later ook in boeken. Nu eindigt haar zoeken, stelt het motto van T.S. Eliot. Ze komt aan waar ze is begonnen en kent de plaats voor 't eerst.

Antichrist

Joris werd in 1953 geboren als vijfde van negen kinderen. Ze vormden een dorp op zich, daar aan de rand van Neerpelt op hun achter een heg verschoolen domein waarop zowel de gezinsvilla stond als het oude huis waarin bomma woonde. Niet om die arcadia van haar jeugd reisde Joris jarenlang heen, maar om het turbulente leven van haar broer Fonny en zijn impact op het gezin. Al vanaf de openingsscène van het boek eist Fonny de dubieuze titelrol op. Hij is met zijn auto tegen een boom gevlogen en ligt op intensive care. 'Natuurlijk' onder invloed van drugs, weet Joris, al zegt haar vader het er niet bij aan de telefoon. Hij is een met zijn kinderen meebevegende vader, die hun fouten vergeeft. En fouten begaat Fonny. Hij loopt uit de rails en laat overal een spoor van vernieling achter.

Is Joris' moeder die haar hele leven de vuile was binnenshuis heeft trachten te houden komen spoken tijdens het schrijven? 'Ik draag mijn moeder met me mee, maar als ik schrijf is het niet de echo van haar stem die om me heen hangt, maar die van Julian Barnes, Philip Roth, William Faulkner, Elena Ferrante en vele anderen die hun nek ver hebben uitgestoken en me hebben getoond hoe je met grote intimiteit over gevoelige onderwerpen kan schrijven. Geen half jaar nadat

ik thuis in Amsterdam de grote plastic tas met mijn vaders archief van zolder had gehaald, ben ik begonnen schrijven. Absurd vroeg dus, maar dit was een verhaal waarvan ik moest weten of ik het kon opschrijven. Het antwoord vond ik in het overwinnen van schaamte door stijl. Zo kon ik van mijn verhaal een universele tragedie maken waarop de lezer ook eigen herinneringen kan projecteren.'

Julian Barnes, Philip Roth, William Faulkner en Elena Ferrante hebben me getoond hoe je met grote intimiteit over gevoelige onderwerpen kan schrijven

Joris verschoeit de lezer met haar eerlijkheid, maar bezondigt zich nergens aan gênant exhibitionisme. Het noodlot is onafwendbaar, 'natuurlijk', maar naarmate Joris de decennia voor en de zes jaar na het ongeluk verder alpeit, hoop je almaar vuriger dat alsnog een wonder zal geschieden. Hoe emotioneel was het voor haar om door de tuinen van haar jeugd te stappen? 'Hoewel de herinneringen me voortstuwden en er zich ook vaak iets burlesk aandiende, vloog het boek me soms echt aan. Dan moest ik even stoppen, even weg, naar de Biënnale van Venetië of zo. En ja, ik heb ook gehuild, want ik wilde dicht bij Fonny komen en geen ommens van hem maken. Tegen het eind, toen ik moest beschrijven hoe zelfs de slaap zijn lijden niet meer kon verzachten, ben ik ziek geworden. Net als hij werd ik 's nachts wakker van de pijn – zo fel had ik me met hem vereenzelvigd.'

Hoewel Fonny de held was van haar jonge jaren en haar de weg wees – 'ik was als puber 'n beetje verliefd op hem' – besefte Joris, wanneer zij na zijn ongeluk aan zijn bed staat te huilen, dat er een 'valse noot' zit in haar aanwezigheid. Zelfs als hij erbovenop komt, zal ze hem niet helpen. Is dit boek ook een affaak, omdat ze hem 'naar de verdommenis' heeft laten gaan? 'Ik heb geen schuldgevoel, dat zou oneerlijk zijn. Dat ik in mijn leven heb kunnen doen wat ik heb gedaan, dank ik aan het feit dat ik ben weggegaan, uit die mallemolten ben gestapt, geen kinderen heb gekregen, enzovoorts. Toen ik *De poorten van Damascus* schreef, zag ik in het hoofdpersonage Hala de vrouw die ik zou zijn geworden als ik was gebleven. Een schrikbeeld. Hala had geen keuze, zij was voor haar familie de enige toeverlaat, maar ik had broers en zussen die beschikbaar waren en mij hebben ontzien. Zij hebben mij deels geholpen te worden wie ik ben. Ja, de Joris-clan zit goed in mekaar, hoor.'

'Fonny was het derde kind, ik het vijfde, Hildeke – mijn zusje met down – het zevende. Ik zat tussen hen in en heb alles van hen geleerd. Fonny bracht me gevoel voor gevaar bij, waardoor ik later in Congo kon verdwijnen zonder in zeven sloten tegelijk te lopen, en dankzij Hildeke is mijn blik altijd naar de zwakkeren uitgegaan. Zij tweeën zorgden in zekere zin voor evenwicht, want zo lastig als het soms was met Fonny, zo lief en zach was Hildeke. Zij was heel sociaal en had, zoals meer mensen met een beperking, een sterke radar.' Tegenwicht was welkom, want volgens bomma was Fonny de antichrist. 'Had het anders kunnen lopen of was hij simpelweg niet géequippeerd voor het leven? Waarom is van alle kinderen alleen hij blijven dolen? Rond dat soort

De jaren zestig hebben heel duidelijk hun armen naar mij uitgestrekt, maar ik denk dat ik een goed compas had

vragen cirkel ik heen, maar ze zijn onbeantwoordbaar. Wie was ik geworden als ik niet had gereisd? Geen idee. Fonny's geboorte was turbulent, misschien liep hij wel minimale hersenschade op. Hij was een stout en druk kind – een neefje dat kwam oppassen zei dat hij als een balletje door de kamer stutierde – maar hij was ook knap en charmant. Was het voor hem nadelig dat hij in z'n groot nest opgroeide met een vader die zijn eigen vader niet had gekend en geen raad met hem wist? Het waren ook wilde tijden. Toen Fonny begon te gebruiken, letten we niet goed op. Ik realiseerde me pas hoe afhankelijk zijn lichaam was van de drugs, toen hij op zijn vijftienvtigste bij mij in Utrecht aanspoelde en alle tekenen van verslaving vertoonde. Maar zelfs toen dacht ik nog: het gaat voortbij, de naald gaat terug naar het midden, ons achterland is stevig genoeg.

Dat is wat er bij Joris gebeurde. Ook zij heeft in die tijd, aangedreven door het verlangen naar verandering en vrijheid, grenzen opgezocht. Ze rookte hasj, woonde in een commune en kreeg een affaire met een getrouwde man met drie kinderen. Het mag een wonder heten dat het nog goed is afgelopen met haar, toeh? Kijk, die jaren zestig hebben heel duidelijk hun armen naar mij uitgestrekt en een enkele keer heb ik wel geluk gehad, maar ik denk ook dat ik een goed compas had. Ik dacht: ik moet geen kind krijgen met een man die er al drie heeft. Ik moet lichte vleugels houden. Ook in Congo, waar ik regelmatig in moeilijke situaties heb gezeten, wist ik doorgaans wanneer ik binnen moest blijven. Als journalisten zich met hun kogelvrije vesten op het strijdtoneel begaven, dacht ik: ik hoef dit niet te zien, ik ben geen oorlogsverslaggever en heb geen verzekering die dit dekt. Dus, Joris: gedaisd houden!

Bomma

Vraag is ook wie Joris was geworden als bomma niet in het oude huis was komen wonen op het moment dat haar ouders aan de overkant de villa bouwden en Joris nog een baby was. Als ik het over de arcadia van mijn jeugd heb, is dat deels omdat ik geslut werd door bomma. Blijkbaar keek zij in de wieg en ik moet haar blijk beantwoord hebben, want ik groeide op in de overtuiging dat ik ook bij haar hoorde. Vanaf het begin ben ik vaak aan haar uitbesteed. Als ik thuishwam van school, zag ze mij al vanuit haar stoel achter het boogvormige raam en ging ik naar haar toe. Ik sliep ook bij haar en had dus van meet af aan de rol van buitenstaander tegenover het grote gezin aan de overkant. Want hoevel ik als middelste vol in de familie stond en met elastieftjes aan iedereen vastzat, stapte ik van tijd tot tijd ook het trage leven van bomma binnen. Een compleet geordende wereld – zelfs het krijgen van een snoeije had een vast ritueel – die later zou doorgaan in de kostschool en nog later in mijn werkamer. We hadden het goed met z'n tweeën en toch ben ik met een groot, onuitwisbaar verdriet achtergebleven. Joris doelt op het feit dat

• Lees verder op **biz L8**

lieve Joris: van de wereld terug naar de roots in Neerpelt. © Fred Debrock

© Fred Debroock

• Vervolg van blz. L7

zij in Amerika was toen bomma stierf. Heeft ze haar twintigjarige zelf dan nog altijd niet vergeven? 'Kijk, ik heb een knoop van spijt in mijn hart omdat ik het tegenover bomma nooit meer goed kan maken, maar tegelijkertijd zie ik ook dat alle mensen na haar er voordeel bij hebben gehad. Ik zorgde op mijn manier goed voor mijn dementerende ouders, ik was erbij toen ze stierven en hield ook Hildekes hand vast toen zij overleed.' 'Zou me geen tweede keer overkomen. Maar als ik denk aan bomma in die troosteloze ziekenhuiskamer, hoe ze daar zat met die mist in haar hoofd en dat ik er niet was om haar hand vast te houden... Maar bon, ik realiseer me ook dat ik niet bij haar had kunnen blijven en tegelijkertijd worden wie ik ben. *You can't have your cake and eat it too*, maar het doet wel pijn.'

Joris wil niet met wrok omkijken, niet naar zichzelf en niet naar de anderen. Zelfs niet naar haar ietwat zwarmoedige vader wiens blik voornamelijk naar die ene verloren zoon uitging. 'Mocht ik ooit de neiging hebben tot wrok, dan zou ik onmiddellijk proberen daarvan te genezen,' zegt ze, wanneer we langs het kanaal naar het onderlijke domein stappen, of tenminste naar wat daarvan over is, want het is inmiddels in zes percelen verkaveld. Bijna niets herinnert nog aan Joris' araadia. 'Natuurlijk heb ik wel eens gedacht: "Waarom trek ik zo naar mijn vader, terwijl die soms zo onredelijk was?", maar als ik in zijn laatste jaren bij hem zat in het verzorgingsstehuis, spoelde alle narijheid uit het verleden weg. Achteromkijkend zie ik vooral dierbare momenten. Tijdens het schrijven van dit boek ben ik van iedereen meer gaan houden omdat ik zag hoe ieder op zijn of haar manier heeft moeten vechten en hoe zij er elk op hun manier heelhuids uit zijn gekomen.'

Poncho

Ter hoogte van de Dommel-beek wijst ze me trots een 'monumentje' aan. Als je niet oplet, ben je er zo voorbijgelopen, maar voor Joris heeft het een symbolische waarde. In de buurt van de Dommel stond haar wies, van hieruit is ze weggegaan, maar ze kan hier in vrede terugkomen. 'In 2008 heb ik als beekdichteres een gedicht geschreven over Hildeke en dat staat op dit monumentje. Het lijkt iets kleins, maar ik vind het mooi, want het zegt: oké, gij zijt weggegaan, ge hebt leren schrijven, laat nu maar eens zien wat ge kunt. De onthulling was zo'n moment waarop alles in de plooi viel. Het regende. Mijn vader, die later dat jaar zou overlijden, was er nog bij. Hij droeg een poncho waar enkel zijn hoofd uit kwam piepen, kon de speeches niet echt volgen, maar zat het hele tafereel in stilte gade te staan. Voor mij was het een mooi moment van thuiskomen.'

Uit bijna alles wat Joris vertelt spreekt grote dankbaarheid en begrip. Wanneer

een zus zegt 'ons Lieve moet niet denken dat we hier in Afrika zitten', begrijpt ze dat je kunt worden wie je wilt in de wereld, je broers en zussen zullen je toch weer klein maken. 'Zij begrijpen niet altijd dat de wereld waarin ik ben terechtgekomen deel van me is geworden. Ze denken misschien dat die er is opgeplakt, want zo waart gij vroeger niet.' Misschien maar goed dat ze niet meer is als vroeger? 'Ik blijf ne Joris en heb dus weinig nodig om op een bezem door het huis te vliegen, maar ik ben wel genezen van sommige andere Joris-kanjies. Van Marek heb ik geleerd om sorry te zeggen. Wij gaan nooit met ruzie slapen. Ik weet niet wie ik was geworden als ik Marek niet in 1978 had ontmoet. Soms zie ik mensen van veertig nog altijd zoeken naar wie ze nu eigenlijk zijn, terwijl ik op mijn vierentwintigste al helemaal onder de pannen was. Dat ik zo ver weg kon gaan, was omdat ik een heel sterk centrum had.'

Soms zie ik mensen van veertig nog altijd zoeken naar wie ze eigenlijk zijn, terwijl ik op mijn vieren-twintigste al onder de pannen was

'In het verleden vond ik Mareks aanwezigheid in mijn leven soms vanzelfsprekend. Dan kwam ik terug van een reis, nog helemaal onder de indruk van wat ik had beleefd, en dacht: o, daar hebben we Marek ook nog. Nu denk ik: wat ben ik blij dat hij bij me is gebleven. Gelukkig is Marek een heel autonome man en mijn lange afwezigheden kwamen hem misschien wel goed uit. Hij heeft ook zijn wereld en zijn vrienden. In Amsterdam heeft hij echt een dorp om zich heen gebouwd. Dan komt hij thuis met het laatste maïskipje dat de kippenboer voor hem heeft bewaard of met drie bossen bloemen voor de prijs van één omdat hij eens iets is gaan drinken met de bloemenverkoper na de dood van diens vrouw. In Venetië kent Marek binnen drie dagen een Poolse gondelier. Het gaat bij hem heel snel. Hij heeft mensenkennis en ziet de dingen heel scherp. Ja, ik ben gelukkig dat ik oud mag worden met iemand met wie ik zoveel geschiedenis deel. Ik gun iedereen een Marek.'

Lieve Joris schrijft dit jaar het Kerstessay van De Standaard.

Lieve Joris

Terug naar Neerpelt.
Atlas Contact, 256 blz., 19,99 € (e-boek 12,99 €)

BOEKENNIEUWS

Werelderfgoed Orwells archief erkend door Unesco

Het archief van de Britse schrijver George Orwell wordt door Unesco opgenomen in het Memory of the World Register, een verzameling van 's werelds meest belangrijke documenten. Het archief, dat notitieboekjes, dagboeken, brieven en

foto's bevat, wordt bewaard in University College London. Unesco erkent de wereldwijde betekenis en de uitmuntende universele waarde van Orwells werk, meldt *The Guardian*. Orwell is bekend van *Animal farm* en *1984*. (red)

Prijs (1) Biografie van Wolkers bekrond

Onno Blom heeft voor zijn biografie van Jan Wolkers de tweemaaljarige Nederlandse Biografieprijis gekregen. *Het litteken van de dood. De biografie van Jan Wolkers* (De Bezige Bij) wordt geprezen omdat Blom 'de biografische tot leven weet te wekken, en wel zo, dat je het boek - hoe dik ook - niet weg

kunt leggen. Dat je leeft, lacht en huilt met de hoofdpersoon en met wemmede het boek dichtklapt als de biografische gestorven is'. Er dongen meer dan 170 oorspronkelijk Nederlandstalige biografieën mee. Aan de prijs is een bedrag van 15.000 euro verbonden. (red)

Theater Eerste Britse vrouwenkomedie voor het eerst op de planken

De komedie waarvan vermoed wordt dat ze de eerste is die door een Britse vrouw geschreven is, werd vorig weekend opgevoerd, vierhonderd jaar nadat ze neergepend werd. Dat meldt de BBC.

Love's victory van Lady Mary Wroth (1587-1651/3) dateert van 1618, vermoeden specialisten, en werd waarschijnlijk geschreven in Peshurst Place in Kent, waar het toen in besloten kring werd opgevoerd. De publieke uitvoering van vorig weekend vond - passend - ook plaats in

Peshurst. De reden dat het zo lang geduurd heeft dat professionele acteurs aan de slag gingen met het stuk, is simpelweg dat het geschreven werd in een tijd dat werken in het theater *not done* was voor vrouwen. Later raakte het werk in de vergeethekde Wroth, die ook gedichten publiceerde, was goed geïntroduceerd in toneelkringen. Ze had een affaire met William Herbert, de man aan wie Shakespeare's First Folio is opgedragen, en ze was bevriend met schrijver Ben Jonhson.

Prijs (2) Shortlist Jan Wolkers Prijs bekend

Van de 19 natuurboeken die in aanmerking kwamen voor de Jan Wolkers Prijs blijft een shortlist van vijf over: *Rotgrond bestaat niet* (Gerbrand Bakker), *De meerkooet* (Remco Daalder), *Darwin in de stad* (Menno Schilthuisen), *Binnenstebinnen* (Jan Paul Schuiten en Arie van 't Riet) en *Wieren* (Miek Zwam-

born). De prijs, een initiatief van Vroege Vogels, het Wereld Natuur Fonds en *de Volkskrant*, wordt dit jaar voor de zesde keer uitgereikt, en bestaat uit 5.000 euro en eenjarige roem. De jury spreekt van een 'uitzonderlijk goed jaar voor het natuurboek'. Op 21 oktober kennen we de winnaar.

Prijs (3) Debutante op shortlist Bookerprijs 2018

Anna Burns, Esi Edugyan, Daisy Johnson, Rachel Kushner, Richard Powers en Robin Robertson zijn de auteurs die in aanmerking komen voor de Man Booker Prize for Fiction 2018. Op

16 oktober kennen we de winnaar. Kushner (*Club Mans*) en Powers (*Tot in de hemel*) zijn al in het Nederlands beschikbaar. Debutante Johnson is de jongste genomineerde ooit. Ze is 27.

Opmerkelijk Booker 1986 met toss beslecht

De uitslag van de Booker Prize, de prestigieuze Britse literaire bekroning, is ooit met kop of munt beslist. Dat blijkt uit pas vrijgegeven archiefdocumen-

ten van de organisatie. David Storey won de prijs in 1986 met *Saville* na een toss, omdat de jury er niet uitgeraakte, meldt *The Times*.